

De gevangenis als heterotopie: een argument tegen gelijkheid

Radio Begijnenstraat is geen vrijblijvend sociaal experiment. Het is een noodzaak, die licht, broedt en bloedt. Al jaren leeft dat daar, zomaar, gebruiksklaar.

De plaats: Vleugel F, gevangenis Antwerpen

Foucault benoemde met zijn 'heterotopie'¹ een reële plaats, een tussenruimte, die zich poreus opent en sluit naar de maatschappij toe, als een afgescheiden plek daarbinnen. Een gevangenis is zo'n plaats waar de vrijheid stopt bij binnenkomst en het enige dat zeker is dat er onvrijheid wacht. Onvrijheid, chaos en anarchie. Het is geleden van lang vervlogen tijden dat een gevangenis nog een reformatief karakter kende. Het katholieke 'schuld en boete' verhaal werd verlaten en de functionaliteit van het instituut vergeleed naar een willekeurig moralistisch pedagogisch argument. Om met de tijd uiteindelijk uit opportunisme en gebrek aan moed en middelen te vervallen tot een plaats die enkel dient om mensen bij te houden, weg uit de maatschappij. Het ergste wat een gevangenis kan overkomen is dat ze daarin faalt en er gedetineerden sterven. Wat ze meer dan elders in onze samenleving toch durven te doen.

Op vleugel F leven we met ongeveer 50 mensen bij elkaar. Allemaal verschillende mensen: van 18 tot 99 jaar, blank, geel en melk en zwart, rijk, maar vooral arm, nederlands- ,maar vooral anderstalig. Als men al spreekt, sommigen zijn alle woorden verloren. Alle karakters, alle menselijke moeilijkheden, alle delicten, alle roes en alle vermogen... vooral niet gewikt en gewogen. Het enige wat ons daar verbindt is het al dan niet tijdelijk onvermogen om zich aan regels te houden, dewelke dan ook. Er zijn wetten in onze samenleving, er zijn huishoudelijke reglementen in onze psychiatrische ziekenhuizen, er zijn samenlevingsafspraken over hoe gepast te communiceren, te wonen en zich relationeel te engageren, ... er is met al die regels soms nog maar weinig plaats om te bewegen. Op vleugel F proberen we gewoon met zichzelf en elkaar samen te leven, sommige dagen proberen we te overleven. Wij zijn immers -en gelukkig- niet gelijk! En om met zovelen op zo'n kleine plaats te bewegen? Dat wringt en draait, duvelt, wel verdraaid! Het is koorddansen geblazen om elkaar te dragen en beleven, niet op te geven, elkaar te voelen, niet te begrijpen en beroeren.

De ether: de tekstuele ademruimte

¹ M. Foucault in *Architecture /Mouvement/ Continuité* October, 1984; ("Des Espace Autres,"

Radio maken schijnt een dankbaar medium ter expressie zo tussen de gevangensmuren. Het is één van de weinige media dat consequent en structureel elke maand zijn weg door de muren vindt. Elke maand zenden we uit op de lokale stadradio, want ja, de gevangenis is ook een plaats in de stad. Geen stad zonder gevangenis, sla er de geschiedenisboeken maar op na. Zo luistert de stad mee. En ook in de gevangenis gaan de radio's aan wanneer we uitzenden van op Radio Centraal. Ondertussen nemen we twee keren per maand ook buiten de muren een plaats in de stad in met Radio Begijnenstraat Exp, onze open audio ateliers. Hier nemen mensen aan deel die een uitgangsvergunning hebben vanuit de gevangenis, ex-gedetineerden die zich na detentie blijven engageren voor het radioproject en geïnteresseerde passanten. Zo creëert het radioproject een tussenruimte die circuleert door de gevangensmuren heen. Heen en weer. Binnen en buiten. We hebben radiomakers gekend die ook binnen en buiten waaiden, maar wel Radio Begijnenstraat bleven vasthouden, ongeacht hun plaats van verblijf.

... want altijd geringd door verzonken afwezigheid verstilt het lijf en schreeuwt onze stem stil. Om in de echo van enkel lucht te speuren naar leven - was dat toch mijn kloppend hart? Het is de vlieger die van niets moet weten en doet alsof het zo zou zijn, ongeacht. Het is enkel ik die hem bedank voor dat teken van het laatste leven. Alvorens daar - heb je het gezien? - onze ogen breken en men enkel nog wacht.

(RB)

Elke aflevering tikt twee maanden gevangenis-tijd. Gestructureerde chaos. Vorm & Ritme, 'l'automouvement de l'espace'². Via slechts wat microfoons misbruiken we wat ruimte in de ether om niet enkel tegen de stemmen in onze hoofden te spreken. En we hoeven nooit verward te zijn over wat men daar zoal van denkt. We gebruiken onszelf en elkaar, altijd daar, om lijf en leven vorm te geven. Om onszelf op de minst pijnlijke manier te dwingen toch nog de tijd te blijven tellen. Om wat overblijft aan rest van ons te mogen blijven (h)erkennen.

De inhoud: vrij & onversneden

Onze stemmen maken ons werk persoonlijk, maar relatief anoniem, en kleuren in zijn samenspel het hele sociale gebeuren. Maar in zijn wezen in het medium vrij voor gebruik. Er is geen handleiding om bij te lezen. De radio uitzendingen zijn een structureel fragment van associatief samen leven en werken. Het is niet dat iemand ergens naartoe moet of kan. We zitten daar eigenlijk maar gewoon expressief te wezen, te re-ageren. De tijd en elkaar te lezen, de normaalste dingen te hallucineren, de vreemdste onduidelijkheden te beleven.

² Hans Von Bülow in *Création et Schizofrénies*, Jean Oury, 1989 éditions Galilée, Paris.

De noodzaak: geen gedicht al een mens

Freud schrijft in 'quelques additifs à l'ensemble de l'interprétation des rêves' over 'la responsabilité morale du contenu des rêves'³. Het is een reflectie over immorele dromen. We dromen allen tegen de wet / het geweten – de latente inhoud van de meeste dromen bestaat uit de expressie van een immoreel verlangen. Onder andere in onze dromen getuigt een mens van een transgressie van de wet als sociale conventie en ons individueel geweten. Men droomt tegen de wet. Nu is de kliniek van de gevangenis er één van het ageren, het overschrijden van wat geconventioneerd geworden is. Omdat de act botst op de realiteit van de sociale constructie van bijvoorbeeld het wetgevend apparaat. Er is dus een verschil tussen een act buiten het juridisch kader en die daarbinnen. Hierdoor schijnt de gevangenis het asiel verworpen te zijn van de kliniek van het ageren en re-ageren. In het 'rapport final de l'évaluation psychoanalytique du diagnostic et de la responsabilités des auteurs de crime en prison' van het CPCT⁴ benoemt men bijvoorbeeld de gevangenis als het ultieme antipsychiatrisch instituut, omwille van zijn gebrek aan 'patiënten', maar alwaar men de 'malade mental' tegenwoordig thuis is omwille van zijn act binnen het onconventionele. Zijn we er ook maatschappelijk niet in geslaagd het zijn en leven wat te overreguleren? Probeer maar eens alle excess van de condition humaine altijd te verdragen of sublimeren.

U kunt dus maar beter hopen dat u uw zichzelf in deze tijd, op deze plaats onder elkaar zo wat kan reguleren. Anders komt u het op Vleugel F maar eens proberen. Want wie ik 'wij' noem hierboven, zo heet ook jij, in zekere zin.

Daarom is het belangrijk dat Radio Begijnenstraat bijdraagt aan het gedeeld kunstzinnig en maatschappelijk gegeven, beschikbaar is voor de samenleving in zijn herkenbaarheid van ook het menselijke leven.

Radio Begijnenstraat

³ J.A. Miller, rien n'est plus humain que le crime, Mental 21, 2008 *La société de surveillances et ses criminels*

⁴ CPCT (Centre Psychoanalytique de Consultation et de Traitement), Rapport final: l'évaluation psychoanalytique du diagnostic et de la responsabilités des auteurs de crime en prison, INHES-CPCT, 2009, niet gepubliceerd.

Klinkend archief op:

<http://www.hell-er.net/novemberdecember-2017-houd-me-vast-geduld-over-vrijheid/>